

посадових осіб щодо викорінення у лавах Збройних Сил України таких негативних явищ, як пияцтво та наркоманія.

Література

1. Методичні рекомендації щодо роботи з військовослужбовцями, схильними до зловживання спиртними напоями. Особливості проявів, профілактика, організація роботи / Міністерство оборони України. Науково-дослідний центр гуманітарних проблем Збройних Сил України. – Київ, 2015 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://psyhelp.beyourself.com.ua/>

2. Пояснювальна записка до проекту Закону України «Про внесення змін до статті 415 Кримінального кодексу України щодо посилення відповідальності військовослужбовців» (реєстр. № 3729 від 28 грудня 2015 р.) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=57594

3. Висновок Головного науково-експертного управління Апарату Верховної Ради України на проект Закону України «Про внесення змін до статті 415 Кримінального кодексу України щодо посилення відповідальності військовослужбовців» (реєстр. № 3729 від 28 грудня 2015 р.) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=57594

УДК 343

Стрельцов Є. Л., д.ю.н., професор,
Національна академія правових наук України,
м. Київ, Україна

ДО ПИТАННЯ ПРО ВИЗНАЧЕННЯ СКЛАДУ МІЖНАРОДНОГО ЗЛОЧИНУ

Міжнародні злочинні акти, в основному, терористичної спрямованості, які в останні часи все частіше відбуваються у різних куточках світу, не тільки свідчать про якісне та кількісне підвищення їх суспільної небезпеки, а й предметно вказують на необхідність більш жорсткого міжнародного реагування на такі суспільно небезпечні події. В свою чергу, для здійснення таких дій потрібна єдина правова база, яка б давала змогу визнати погодженими матеріальні та процесуальні напрямки діяльності держав по протидії таким суспільно небезпечним діянням. Але незважаючи на об'єктивну необхідність таких кроків, правова база для таких рішень потребує свого подальшого удосконалення.

Почати дослідження потрібно з визнання того, що сьогодні і в загальному плані, і на видовому рівні існує певна дискусія стосовно визначення загального поняття міжнародного злочину, або злочину за міжнародним правом. Складність цього підтверджується і тією

обставиною, що ще 20 років тому, у 1995 році, Комісія міжнародного права ООН вирішила не пропонувати загального визначення таких злочинів, а використовувати для цього відомості, які будуть отримані під час проведення конкретних розслідувань. Але, як вище вказувалось, події останнього часу потребують звернення до цієї проблеми.

Для визначення загальних положень міжнародного злочину необхідно сформулювати доктринальні положення законодавчого «шаблону» щодо оцінки таких злочинів, які б на наступному етапі можливо було «прив'язати» до загального розуміння складу злочину. Безумовно, як відомо, не всі країни користуються таким підходом для встановлення підстав кримінальної відповідальності, але в тому чи іншому вигляді такий шлях до встановлення підстав кримінальної відповідальності існує у переважній більшості країн. Наприклад, в англійському кримінальному праві, що згодом було закріплено в законодавстві англосаксонської правової сім'ї, ще з давніх часів підстави кримінальної відповідальності спирались на відому латинську максиму «*Actus non facit reus nisi mens sit rea*», яка встановлювала, що не може бути кримінальної відповідальності без єдності винної волі і винної дії. В такому визначенні винна дія означає зовнішню поведінку, а винна воля означає психічне ставлення особи до своїх дій.

При такому підході більш детальна увага концентрується на встановленні трьох основних положень. Це: 1) на що посягають відповідні суспільно небезпечні дії; 2) хто є суб'єктом таких дій; 3) які ознаки суб'єктивної сторони потрібно при цьому встановлювати. Ознаки, які характеризують відповідне діяння, по-перше, є приводом для проведення відповідного правового аналізу, а по-друге, будуть певною мірою чіткіше встановлюватися при аналізі вище вказаних обставин.

Тому почати потрібно з визначення тих суспільних цінностей, суспільних інтересів, які порушуються в результаті вчинення таких дій. Тут є декілька підходів. Найбільш «простий» полягає в тому, щоби вважати за таке міжнародний правопорядок, встановлений відповідними міжнародними і національними правовими актами, якій порушується відповідними злочинними діяннями.

Більш змістовні спроби визначити такі цінності полягають у виділенні відповідних положень із найбільш важливих міжнародно-правових актів, на які йде посягання в результаті подібних діянь. Це, наприклад, цінності, які визначені у Статуті ООН, Загальній декларації прав людини, пактах ООН про громадянські, політичні, соціальні та культурні права, Женевській конвенції про захист жертв війни і Додаткових протоколах до неї, Конвенції проти катувань та інших подібних міжнародно-правових документах, в основі яких покладені фундаментальні права людини, цінності світової спільноти, національні та спільні міждержавні інтереси. Це дає змогу вважати, що міжнародні злочини в своєму загальному

розумінні не тільки, умовно кажучи, формально загрожують миру і безпеці людства, а й, і це дуже важливо, «приголомшують совість людства» [1, с. 87]. На нашу думку, саме такий підхід, коли мова йде про діяння, які «приголомшують совість людства», визивають так звану «стурбованість міжнародної спільноти» [2], надають необхідного матеріального виразу суспільній небезпеці таких дій і достатньо повно визначають об'єктивний елемент такого складу злочину (ACTUS REUS).

Другим важливим елементом, який потрібно визначити, є встановлення суб'єкта таких дій. Ним, як відомо, в міжнародному праві можливо вважати фізичну особу, яка вчинила такі дії, або державу, яка визнається відповідальною за дії конкретної особи (групи осіб). Тут також є свої складнощі, тому що достатньо багато «державноподібних» структур офіційно беруть на себе відповідальність за такі дії окремих осіб, які можуть і не бути суб'єктами міжнародного права. Така диференціація суб'єктів суспільно небезпечних дій є дуже важливою за низкою причин. Так, якщо ним визнається фізична особа, то міжнародна спільнота та/або відповідна держава реагує на це завдяки встановленій процедури притягнення такої особи до кримінальної відповідальності. Якщо таким суб'єктом визнається відповідна держава або державне утворення, то реакція світової спільноти або групи держав може включати до себе відповідні воєнні дії, які можуть не тільки не мати необхідного судового обґрунтування для цього, а й інколи навіть не погоджуються зі встановленою міжнародною процедурою здійснення подібних дій. Таке принципово різне реагування на відповідні дії потребує дуже ретельного ставлення до правового встановлення суб'єкту відповідних дій.

Третьою обов'язковою ознакою, яку потрібно встановити, є ознаки суб'єктивної сторони діянь (MENS REA), які вчиняють відповідні суб'єкти. При цьому, необхідність встановлення саме таких ознак дає змогу стверджувати про свідому протиправність діянь не тільки конкретної фізичної особи, а й відповідного державного утворення, особливо, у тих випадках, коли участь останнього проявляється через дії окремих фізичних осіб. У цих випадках традиційно встановлюють наступні обставини: наміри, знання, мета, мотив тощо.

В цілому, необхідність таких уточнень дає змогу державам більш якісно формулювати «спільні» міжнародно-правові акти і здійснювати більш ефективну практику протидії таким злочинним діянням.

Література

1. Bassiouni C. M. Crimes against Humanity in International Criminal Law. 2nd ed. The Hague; L.; Boston, 1999. – 431 p.
2. Преамбула Римського статусу міжнародного кримінального суду, ст. 51.